

„DE GRONINGER IS VEEL MEER OP AMSTERDAM GEÛRIENTEERD DAN OP APPINGEDAM” GESPREK MET LEDEN VAN DE CULTURELE RAAD VAN DE PROVINCIE GRONINGEN

rob wagnaar

R. Wagnaar is doctoraalstudent in de Eigentijdse Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Om enig inzicht te krijgen in de activiteiten van de Provinciale Culturele Raden op het gebied van de regionale geschiedenis nodigde Groniek vertegenwoordigers van die van Groningen uit voor een gesprek. Hierbij realiseerden we ons dat zij slechts over hun raad konden spreken en niet over de landelijke gang van zaken. We mochten evenwel aannemen dat ondanks specifieke problemen, die elke provincie eigen zijn, er ongetwijfeld ook grote overeenkomsten zouden bestaan. Het gesprek vond plaats in het gebouw van de Stichting Culturele Raad. Erbij aanwezig waren de heer G. Brongers, die de rol van voorzitter op zich nam (V), en de heren H.H. Meijer (M) en L.H. Bruins (B). De eerste twee als lid van de raad, de laatste als nauw verbondene ermee. Voor Groniek was ook aanwezig Girbe Buist.

organisatie

Een zelfstandige instelling, in zekere mate bedoeld als een verlengstuk van het Provinciaal Bestuur, voor het geven van gevraagd en ongevraagd advies. Zo kan een Culturele Raad worden aangeduid. De Culturele Raad van Groningen is opgebouwd uit secties. Deze secties, die zich bezighouden met aspecten als massamedia, museumwezen en gewestelijke cultuur, hebben één vertegenwoordiger in het centraal orgaan, het hoofdbestuur van de raad. De secties bestaan op hun beurt uit werkgroepen. Deze structuur dateert van 1975.

In ons kader is de sectie 'Gewestelijke Cultuur' van belang.

(V) "De sectie 'Gewestelijke Cultuur' beweegt zich op velerlei gebieden en probeert een stimulans te zijn voor de beoefening van de regionale geschiedenis, de bevordering van de Groninger taal en het bevorderen via lesbrieven van het geschiedenisonderwijs op de scholen min of meer in een stijl van heemkunde. Daarnaast het bevorderen van alle publiciteit die maar mogelijk is zowel op literair, de Groninger literatuur, als op ander gebied, bijbelvertaling, psalmvertaling. Dit zijn aspecten uiteraard, die een deel vormen van het werkveld, maar waarvoor grote belangstelling is. De sectie is de bundeling, die daaromheen werkgroepen heeft. De leden ervan hoeven geen mensen te zijn die lid zijn van de Culturele Raad in de zin van de sectieleden en het centraal orgaan. Het zijn dus gewoon mensen die hebben gezegd 'nou, wij willen eraan meewerken'. Zo heb je de commissie voor de lesbrieven en de commissie voor de psalmberijming, de omzetting van het oude testament, het nieuwe testament."

(M) "En dan is er nu ook een werkgroep 'spellen'."

de taal

(V) "Ja, dat is heel belangrijk. Dat heb ik als tweede punt ook genoemd. Het verbreden van de Groninger taal, waar we graag naar toe willen, want het is natuurlijk een schandaal wat er met de Groninger taal gebeurt. Ik weet niet of u Groninger bent, anders zijn deze woorden moeilijk op hun merites te vatten. Op dat schandaal wil ik nog wel even verder ingaan, accentueren wat ik daarmee bedoel. Wij zien duidelijk

alle dagen dat de taal niet meer existeert. Er wordt Nederlands gesproken met een Gronings accent en dat is helemaal fout. Dat is het grote probleem. Ik wil nog een voorbeeld aanhalen dat ik een dezer dagen noteerde en dat ik dus niet kende, maar dat ligt aan mij dat weet ik zeker: 'Wat wait een kou van Sundoogs en een swien van teedrinken'. Dit is een staande uitdrukking in het Gronings, die moet direct genoteerd worden, want hij komt voorzover mij bekend niet bij Ter Laan voor. (1)

Een taal staat en valt met zijn vaste uitdrukkingen, met zijn grammatica primair natuurlijk, maar ook met de totale karakteristiek die een taal eigen is. En dat is hier dus totaal verwaarloosd en dat komt omdat het geen gangbare voertaal is en omdat er niet in gedoopt wordt. Bovendien is het niet een gelegaliseerde, erkende taal. Dat nu wil de sectie Gewestelijke Cultuur op alle mogelijke wijzen bevorderen. We zijn inmiddels zover dat we met het Provinciaal Bestuur willen praten om het door te drukken, gelijk het Fries. U weet dat een zelfde beweging bezig is in Drenthe. Die zijn laat ik zeggen nog een ietsje bewuster dan de Groningers. De Friezen zijn het lichtend voorbeeld natuurlijk, maar wie één keer het Gronings heeft geleerd, die weet dat het absoluut een taal is en dat daar niet aan valt te tornen en dat dat ook moet blijven bestaan. Doodgewoon, het is iets cultuureigens dat je niet kunt aantasten."

(M) "Het is de primaire uiting van elke cultuur. 'Van een volk in de verdrukking is de taal het laatste bastion van de vrijheid' en zo is het. Taal is een belangrijke uiting, niet alleen van de cultuur, maar ook of je vrij bent of niet. Als je een taal kwijtraakt dan komt dat van buiten, door dwang. Mensen geven niet zomaar hun taal op."

De heer Meyer neemt zijn taal bijzonder serieus, getuige het feit dat hij tijdens het hele gesprek Gronings blijft spreken. De heer Bruins probeert het beeld dat er blijkbaar bestaat van de cultuurbewuste Friezen enigermate te relativiseren door erop te wijzen dat die hun kinderen ook geen Gosse meer noemen, maar Johnny René of Mark. Hoewel onmiskenbaar de meeste aandacht van de sectie uitgaat naar het verspreiden van de taal, ook de lesbrieven nemen een niet onbelangrijke plaats in.

lesbrieven

De lesbrieven, bedoeld voor de hogere klassen van het lager onderwijs, worden opgesteld door de commissie 'lesbrieven', die samenvalt met de werkgroep 'regionale geschiedenis'. De eerste serie van zes stuks is inmiddels vrijwel gereed, waarmee de taak van deze commissie ten einde loopt. De bedoeling is een nieuwe werkgroep te vormen voor het maken van een tweede serie.

(B) "De schrijver van de lesbrieven is meneer Ad Heft uit Appingedam. Hij doet dat in nauwe samenwerking met de heer Reinders. Maar ook de gemeentearchivaris hier in Groningen, Van den Broek, speelt hierin een belangrijke rol; die zit de vergaderingen ook in de regel voor. Daarnaast een paar onderwijzers ... en ik zelf ook."

Oorspronkelijk zat ik in de culturele commissie

van de Stichting Noord-Groningen, een commissie die een hele zachte dood is gestorven. Deze commissie wilde destijds wel dat er lesbrieven kwamen en omdat ik van die commissie het meest historisch georiënteerd was, hebben ze mij voor die lesbrieven gevraagd. Men voelde het als een tekortkoming dat de kinderen op school over de regionale geschiedenis praktisch niets werd bijgebracht. En wat er dan nog werd bijgebracht moest een ieder voor zich zelf uitzoeken. Het leek praktischer als de onderwijzers daarbij ten minste enige leidraad zouden krijgen. Toen ging het er direct om in welke vorm dat dan moest. Ik zei dat moet een boekje worden. Nee, zeiden de onderwijzers, dat moeten lesbrieven zijn. Die richting is het opgegaan en toen we de eerste lesbriev zo'n beetje klaar hadden (die ging over de oudste geschiedenis, de wierden enzovoort), had de Culturele Raad inmiddels bedacht dat er ook iets aan regionale geschiedenis moest worden gedaan. In elk geval, toen is er een fusie tot stand gekomen."

- Hoe is de belangstelling voor deze lesbrieven en de regionale geschiedenis over het algemeen op de scholen?

(V) "Er is veel belangstelling voor, maar er is ook te weinig belangstelling voor. Zo is het dus wel. Het Groninger Museum heeft bij voorbeeld onlangs een onderzoek gehouden onder alle scholen in Groningen. Deze ontvingen enquête-formulieren waarin gevraagd werd wat zij nu graag zouden willen dat de educatieve dienst van het museum zou doen. Als u dan ziet dat er van die formulieren maar tien procent terugkomt en 90 procent niet eens wordt beantwoord, op dat moment bestaat er natuurlijk een ontzettend grote kortsluiting. Dan kun je niet meer zeggen: de musea schieten tekort of de Culturele Raad schiet tekort, als er onder het doerend personeel zo'n minimale belangstelling bestaat voor dit aspect. Als het mij was overkomen dan had ik teruggeschreven, alleen al om persoonlijk te worden geïnformeerd, daargelaten de beslissing of ik het door zou spelen in mijn school. En dan praten ze alsmaar over drempelvrees en die existeert dan blijkbaar. Maar waar ligt dan de oorzaak als die docenten zo'n minimale belangstelling hebben voor dit historisch gebeuren in de meest brede zin van het woord?"

de autoriteiten

Niet alleen bij het onderwijs blijkt het cultuurbesef niet altijd even groot te zijn, ook bij de bestuurders van de provincie Groningen schort er iets aan, volgens de heren. Met een begroting van vijf à zes ton moet de Culturele Raad gedwongen tekort schieten. De voornamelijk uit amateurs bestaande raad kan het werk bijlange niet aan.

(M) "Men wil het niet horen, maar dat is toch een kwestie van politiek, van prioriteiten stellen. Waar ligt de prioriteit? Wij zeggen dat de cultuur vrij hoog ligt, maar de politieke partijen plaatsen haar helemaal onderaan. Die willen er bijna niets voor uitgeven. Het moet een kwestie van liefhebberij zijn, geen geld kosten. In Friesland is bewezen dat het geld moet kosten. Nou weet ik wel, wij kijken daar graag naar en in Friesland zijn ook genoeg verkeerde dingen, maar (met stemverheffing) er gebeurt toch heel wat meer dan hier, op welk gebied dan ook. Als we naar de Fryske Akademie kijken hoeveel 'struinders' daar zijn, die overal aan het 'struinen' zijn en vele dingen boven water halen; dat zijn allemaal amateurs, er zitten natuurlijk ook beroepsmensen tussen, maar toch zijn het grotendeels amateurs, die er lol in hebben en geactiveerd worden. Dat is hier helemaal niet."

(B) "Maar daar hebben ze ook streekarchivarissen en die hebben we hier niet. Kijk, als ik even aan de andere kant van het Lauwersmeer kom, dan heb je daar direct

meneer Köhler. Nou, dat is een behoorlijk bezielde man, daar kan iedereen terecht. Maar waar moet je hier zijn? Als je iets vindt dat even buiten de rooilijn ligt van wat de beroepshistorici hier zelf menen, dan willen ze er niet van horen."

- En die ervaring heeft u ook gehad?

(B) "Ja, aller onnozest, man."

- In Friesland is het duidelijk beter gesteld, maar we hebben ook het idee dat het besef bij de autoriteiten in Drenthe groter is, gezien onder andere de aanstelling van een sociaal-historicus.

(V) "Ja, Drenthe doet op het ogenblik iets meer. Daar komt een naar mijn mening heel interessant aspect bij en dat is dat het Drents Museum een bijzonder grote rol speelt en een grotere invloed heeft. Wij hebben hier op het ogenblik een Groninger Museum met een bedrijfsleiding die meer gericht is op de internationale kunst dan op de geschiedenis van de regio. Dat is natuurlijk verrekke jammer, want op dat moment kap je een heleboel en dat is in Drenthe niet het geval.

Het is gek, maar ik heb de indruk dat die Drenten veel meer op hun eigen cultuur zijn gericht. Het is net of die beslotenheid van de eeuwen nog doorwerkt. Terwijl de Groninger, om het grof te zeggen, veel meer op Amsterdam is georiënteerd dan op Appingedam."

(M) "Ja, dat komt door die verrekke universiteit hè, die trekt allemaal vreemden aan."

algemene belangstelling en de rol van de universiteit

- De belangstelling bij de autoriteiten en op de scholen blijkt dus vrij gering te zijn. Hoe is het gesteld met de algemene belangstelling voor de regionale geschiedenis? Neemt die toe?

(V) "Ja, zeer zeker, en dat ziet u ook in het verschijnen van de Geschiedenis van Groningen, een vrij omvangrijk werk. Ik heb een volksboekje geschreven over de geschiedenis van Groningen; dat is in twee jaar vrijwel uitverkocht, dus het wil heel best, ook buiten Groningen. Ook het aantal beoefenaren stijgt, met name op het gebied van de genealogie en de heraldiek. We hebben een formidabele afdeling in Groningen met meer dan 400 leden, plus kleine autonome afdelingen in Westerwolde en Veendam. En dit is toch iets dat de laatste vijf jaar is geëffectueerd."

Niettemin kampen de regionale tijdschriften met grote problemen. De uitgave door de Culturele Raad van het Cultureel Maandblad moet vermoedelijk worden gestaakt vanwege een te geringe oplage. Dit leidde reeds tot het uitbrengen, in december jl., van de jaargang 1981 in één band. Met soortgelijke problemen zitten ook de Groningsche Volksalmanak, het Groninger Jaarboek en Groninga, tijdschrift voor genealogie en heraldiek. Het voorstel van de Culturele Raad deze uitgaven te bundelen is tot nog toe afgeketst, ondanks het geringe aantal betrokkenen. Een ander aspect is de kwaliteit. De stimulerende werking die uit zou kunnen gaan van de universiteit ontbreekt vrijwel geheel.

(V) "Wat staat er nu van universitaire zijde, van geschiedeniszijde in de Groningsche Volksalmanak? Die Groningsche Volksalmanak mag dan misschien een beetje ouderwetse naam zijn, maar het is wel het historisch jaarboek dat sinds 1890 continu is verschenen. En wat doet de universiteit eraan?: niets, helemaal niets. Ze is altijd in handen geweest en gebleven van enkele mensen, de provinciale en de gemeentearchivaris met daarbij wat lokale historici. Dat zijn ook de enigen die erin schrijven en dat is natuurlijk ontzettend jammer."

We hebben hier de vereniging 'Stad en lande'. 'Stad en lande' dat is leuk, die houdt wat lezingen ieder jaar, maakt een excursie ieder jaar, maar voor de rest doen ze geen bliksem. Er komt niets uit, want het zijn weer dezelfde mensen die in de redactie van de Almanak zitten, die rijksarchivaris en gemeentearchivaris.

Met Groninga is het in wezen heel duidelijk. Van de zijde van de universiteit werd bij voorbeeld groot bezwaar gemaakt tegen het verzenden van het blad (door de universiteit) en tegen het drukken van het blad bij de universiteitsdrukkerij, want dat was voor ons natuurlijk een groot voordeel. Prof. Herema van het Nedersaksisch Instituut heeft het blad destijds graag willen annexeren. Daar hebben wij aan meegewerkt. Hij vond dat zo'n blad binnen zijn instituut hoorde, gezien met name de beoefening daar van de naamkunde, zowel de toponymen als de eigennamen. Het kan blijkbaar niet duurzaam."

- U hebt geen idee waar dat aan ligt?

(V) "Bezuinigingen, prioriteiten, onderbezetting."

- Niet dat men het werk van de amateurs onderschat?

(V) "Nee, oh, nee, helemaal niet, absoluut niet. Wij hebben dat bij het Nedersaksisch Instituut niet ervaren, integendeel."

historische kring 'de marne'

Hoewel het verhaal over de provincie Groningen niet al te rooskleurig lijkt, moet ook weer niet een al te sombere indruk ontstaan. Met name rond de streekmusea zijn wel enige activiteiten op het gebied van de regionale geschiedenis te bespeuren. Daarnaast kent Leens en omgeving de tamelijk bekende 'Historische Kring "De Marne"', voorzover bekend de enige in zijn soort in de provincie. Rechtstreekse banden met de Culturele Raad zijn er niet, al mocht de kring in het verleden een aanmoedigingssubsidie van de raad ontvangen. De studiegroep kwam op 28 januari 1955 voor het eerst bijeen op initiatief van de heren L.H. Bruins, arts, en J.S. van Weerden, oud-hoofd der lagere school. Sinds zes jaar geeft de kring viermaal per jaar een Bulletin uit. Het bevat ondermeer studies van de leden. Gemiddeld komt de groep tienmaal per jaar bij elkaar.

(B) "Er is dan altijd één van de leden van de groep die een voordracht moet houden. Het moet historisch zijn, maar verder wordt er een grote mate van vrijheid gegeven. Daarnaast komen er initiatieven naar voren. Eén van die initiatieven is de oprichting geweest van de vereniging 'Ommelander Museum voor Landbouw en Ambacht', met tentoonstellingsruimte in de borg Uerhildersum.

Het onderzoek doet ieder op zich zelf, maar wanneer er iets gepubliceerd wordt, dan wordt het ontwerp toegestuurd aan alle leden, die allemaal hun kritiek geven. Op de vergadering wordt daar min of meer op doorgeborndurd en zo komt er vaak een heel ander artikel voor den dag dan het oorspronkelijke. Op die manier hebben we kans gezien om op verschillende punten, de één meer dan de ander, onze kennis uit te diepen en daarnaast regionaal, maar ook ver daarbuiten, toch het een en ander aan nieuws naar buiten te brengen."

noot

1. K. ter Laan, Nieuw Groninger Woordenboek (Groningen, 1980) (Ongewijzigde herdruk van 1929)

vakhistorici, in de hierboven reeds genoemde bundel Heeren en Bueren werden gepubliceerd. De medewerking van de vakhistorici aan deze bundel betrof een artikel van dr. D.P. Blok over de naam Warmond en een artikel van dr. J.G.N. Renaud over een opgraving onder Warmond die door hem geleid was. Twee onderwerpen dus die bij uitstek het terrein van de vakman betroffen. De samenwerking tussen vakman en amateur bestond in dit geval dus uit het gezamenlijk bepalen van de thema's van onderzoek, uit een enkele maal incidentele hulp bij de uitwerking en uit een tweetal bijdragen aan de uiteindelijk tot stand gekomen bundel op terreinen waarop een leek niet geacht wordt werkzaam te zijn.

Het tweede voorbeeld van samenwerking tussen vakman en amateur is van recenter datum en betreft het onderzoek naar de jaren 1780-1820 in Haarlem. Een idee van de directeur van het Haarlemse Frans Halsmuseum om eens een historische tentoonstelling te wijden aan de interessante maar weinig bestudeerde jaren 1780-1820 in Haarlem en omstreken werd overgenomen door de Stichting Historisch Museum Zuid-Kennemerland in oprichting en door de Haarlemse gemeentearchivaris. De laatste legde contact met een wetenschappelijk medewerker van de Universiteit te Leiden waaruit het idee groeide om te proberen een werkgroep van studenten te vormen die naar enkele aspecten van dit onderwerp onderzoek zou kunnen verrichten. Tevens plaatste hij een oproep in een Haarlemse krant waarin hij om medewerking verzocht onder 'amateurs' voor een onderzoek naar een aantal andere aspecten van deze periode. De gedachte was om een vijftiental personen te vinden die bereid waren om bijvoorbeeld gedurende een avond per week onderzoek in bepaalde archiefbestanddelen in het Haarlemse Gemeentearchief te verrichten.

Groot was de verrassing van alle betrokkenen toen op die ene, simpele oproep zich een kleine honderd personen aanmeldden, waarvan zeker de helft ook gelegenheid bleek te hebben om overdag onderzoek in het gemeentearchief te gaan doen. Deze veel te grote groep is nu gesplitst; een deel werd overgeheveld naar een ander terrein van onderzoek ten behoeve van een volgende tentoonstelling. De werkzaamheden van beide groepen zijn onlangs gestart. Wat ik hiermee wil aantonen is dat wanneer de vakman (in dit geval de archivaris van de gemeente Haarlem en de directeur van het museum aldaar) zich openstelt voor hulp van belangstellende leken, er zeker genoeg van die belangstellende leken zijn die zich opofferingen willen getroosten in de vorm van werkkraft en vrije tijd, met als enige compensatie een kopje koffie op z'n tijd en de wetenschap mee te helpen als klein radertje in het grote raderwerk van het historisch bedrijf.

Nog eens te wijzen op die bereidheid bij de amateur, een bereidheid waarvan de vakman in de komende jaren van bezuinigingen op personeel wellicht een beter gebruik zou kunnen maken, was het doel van deze bijdrage.